

บทความวิจัย

ประสบการณ์ของมารดาวัยรุ่นขณะเลี้ยงดูบุตรและเรียนหนังสือ ที่การศึกษานอกระบบ¹

Experience of Adolescent Mothers with Childrearing and Studying in Non-formal Education¹

เบญญาภา ธิติมพงษ์^๑ จันทร์ปภัสร์ เครือแก้ว^๒ สุนันทา ยงวนิชเศรษฐ์^๒
Benyapa Thitimapong^๑ Janpaphat Kruehaew^๒ Sununta Yongwanichsetha^๒

¹ทุนอุดหนุนการวิจัย เงินกองทุนวิจัยคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จังหวัดสงขลา

¹Granting supported by research funding, Faculty of Nursing, Prince of Songkla University, Songkhla.

^๒คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จังหวัดสงขลา

^๒Faculty of Nursing, Prince of Songkla University, Songkhla.

*Corresponding author: sawita.t@psu.ac.th, sawita.t@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่ออธิบายประสบการณ์ของมารดาวัยรุ่นขณะเลี้ยงดูบุตรและเรียนหนังสือที่การศึกษานอกระบบ โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยคุณภาพเชิงปรากฏการณ์วิทยาเฮอร์แมนนิวิติกส์ คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจงมารดาวัยรุ่นหลังคลอดครั้งแรกที่เลี้ยงดูบุตรเองและกำลังเรียนหนังสือที่โรงเรียนการศึกษานอกระบบเป็นระยะเวลาดั้งแต่ 2 เดือนขึ้นไป และมีบุตรสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์อายุ 2 เดือน-2 ปี ในจังหวัดสงขลา ประเทศไทย จำนวน 20 ราย รวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีการของโคไลซี

ผลการวิจัยพบว่าประสบการณ์ของมารดาวัยรุ่นขณะเลี้ยงดูบุตรและเรียนหนังสือที่การศึกษานอกระบบ ตามการรับรู้ของมารดาวัยรุ่น คือ “เหนื่อยแต่มีความสุข” ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 หมวดหมู่ความคิดดังนี้คือ 1) ความเหนื่อยยากแต่ก็ผ่านไปได้ 2) เป็นประสบการณ์ที่ดี และ 3) การมีเป้าหมายในชีวิต

การศึกษาครั้งนี้ ให้แนวทางในการดูแลมารดาวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ในวัยเรียน พยาบาลและทีมสุขภาพสามารถนำผลการศึกษามาเป็นข้อมูลในการให้คำแนะนำ ส่งเสริม และสนับสนุนให้มารดาเหล่านี้ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง หรือกลับไปเข้าสู่ระบบการศึกษาต่อหลังคลอด นอกจากนี้ยังสามารถใช้ผลการศึกษามาเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายการจัดบริการที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมารดาวัยรุ่นที่อยู่ในวัยเรียนต่อไป

คำสำคัญ: การศึกษานอกระบบ; ประสบการณ์; มารดาวัยรุ่น; เรียนหนังสือ;

Abstract

The objective of this research was to describe the experience of adolescent mothers with childrearing and studying in non-formal education. The descriptive hermeneutic phenomenological approach was used in the study. Twenties adolescent mothers were selected by purposive sampling with inclusion criteria of looking

after their first child and studying in non-formal education simultaneously for more than two months. Their children were healthy babies aged two months to two years old in Songkhla Province, Thailand. In-depth interview was used for data collection, and the data were analyzed by using Colaizzi's method.

The study revealed that the experience of adolescent mothers during childrearing and studying in non-formal education was "feeling tired but being happy". Their expressions were classified into three categories 1) feeling tired but being able to get through, 2) having good experiences, and 3) having their life goals.

This study provides a guideline in caring for adolescent mothers who are pregnant while studying. Nurses and healthcare providers can use the findings to inform, advise, promote and support these mothers to continue their education or return to educational system after giving birth. In addition, the findings can be used to guide a policy to support a service in order to respond on the basic needs of school-age mothers.

Keywords: adolescent mothers; experience; non-formal education; studying

ความเป็นมาของปัญหา

การตั้งครรภ์วัยรุ่นเป็นปัญหาที่สำคัญของทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทย แม้การเพิ่มประชากรในประเทศมีอัตราการลดลง แต่อัตราการเกิดจากมารดาวัยรุ่นหรือผู้หญิงที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปีสูงขึ้น¹ จากสถิติอัตราการคลอดมีชีพของมารดาวัยรุ่นไทยในปี พ.ศ. 2555 มีจำนวนเฉลี่ย 53.8 ต่อประชากรหญิงอายุ 15-19 ปี 1,000 คน ซึ่งสูงที่สุดในภูมิภาคเอเชีย และจัดเป็นอันดับที่ 2 ของโลก อีกทั้งแนวโน้มของอายุหญิงตั้งครรภ์ก็ลดลง² โดยเฉพาะอัตราการคลอดของวัยรุ่นหญิงอายุ 15-19 ปี มีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อย ๆ และสูงกว่าของประเทศในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก³ จากสถานการณ์มารดาวัยรุ่นในประเทศไทยที่มีแนวโน้มสูงขึ้น หากวัยรุ่นเกิดการตั้งครรภ์และไม่มีความพร้อมในการเป็นมารดา จะส่งผลกระทบต่อทั้งทางด้านสุขภาพ ครอบครัว และสังคมประเทศชาติโดยรวม^{1,3} ด้านสุขภาพมักนำไปสู่การทำแท้งไม่ปลอดภัย³ การคลอดก่อนกำหนด การคลอดยาก และด้านสังคม มารดาวัยรุ่นส่วนใหญ่กำลังอยู่ในวัยเรียน ดังนั้นจึงมีนักเรียนวัยรุ่นส่วนหนึ่งต้องออกจากการศึกษาในระบบขณะตั้งครรภ์และหลังคลอดเพื่อเลี้ยงดูบุตร หลายคนต้องย้ายโรงเรียนจากในระบบไปเรียนต่อที่ศึกษานอกระบบ (กศน.) (Non-formal education) ทั้งนี้เป็นเพราะสังคมไทยยังไม่ยอมรับการตั้งครรภ์หรือการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน ซึ่งกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข⁴ ได้ออกพระราชบัญญัติคุ้มครองอนามัยการเจริญพันธุ์ ให้การคุ้มครองนักเรียนนักศึกษาที่ตั้งครรภ์และประสงค์จะศึกษาต่อ ให้สามารถเรียนต่อได้ ต่อมารัฐบาลโดยกระทรวงสาธารณสุข⁵ ได้เสนอพระราชบัญญัติการป้องกันและแก้ไขปัญหากการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น

เพื่อให้วัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ได้รับสวัสดิการทางสังคมอย่างเสมอภาค ได้แก่ โอกาสในการเรียนต่อ หรือการมีอาชีพในอนาคต

ถึงแม้จะมีพระราชบัญญัติคุ้มครองอนามัยการเจริญพันธุ์ พ.ศ. 2553 ที่ให้โอกาสนักเรียนหญิงเหล่านี้ให้ศึกษาต่อเนื่องในระบบแล้วก็ตาม พบว่ามารดาวัยรุ่นไทยส่วนใหญ่เลือกที่จะเรียนต่อที่การศึกษานอกระบบแทน ทั้งในขณะตั้งครรภ์และหลังคลอด เพราะเอื้อต่อการเลี้ยงดูบุตรหลังคลอด และเป็นระบบการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นสูงทั้งในด้านเวลาและสถานที่ ไม่มีข้อจำกัดเรื่องอายุ และเป็นระบบการศึกษาที่ให้โอกาสแก่ผู้พลาดจากระบบการศึกษาปกติ⁶ และจากการศึกษาของ Pungbangkadee, et al.⁷ พบว่ามารดาวัยรุ่นได้ตั้งเป้าหมายชีวิตคือการศึกษารองต่อเนื่องและทำงานทำ เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ในอนาคต ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ และการเรียนต่อของมารดาวัยรุ่นจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจศึกษาต่อไป

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมารดาวัยรุ่นกับการเรียนต่อพบว่า ความเป็นแม่และความรับผิดชอบในการเลี้ยงดูบุตรเป็นแรงกดดันใจให้แม่วัยรุ่นกลับมาเรียนหนังสือเพื่อความก้าวหน้าในอนาคต⁸⁻⁹ อย่างไรก็ตามจากการศึกษาที่ได้หวั่นพบว่าหญิงที่รับบทบาทมารดาและนักเรียนในช่วงเวลาเดียวกัน อาจไม่สามารถทำให้ทั้ง 2 บทบาทสมดุลได้¹⁰ แต่จากการศึกษากระบวนการปรับตัวต่อบทบาทของมารดาวัยรุ่นไทยที่มีบุตรคนแรกทีกลับมาเรียนหนังสือในสถานศึกษาทั้งในและนอกระบบ พบว่าสามารถปรับตัวต่อบทบาทการเป็นมารดาและนักเรียนให้เกิดความสมดุลได้ โดยมีกลยุทธ์ช่วยในการจัดการกับบทบาทการเป็นมารดาและนักเรียน และหนึ่งใน

กลยุทธ์ที่สำคัญนั้นคือ การได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากครอบครัวของมารดาวัยรุ่น¹¹

และจากการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์การเป็นมารดาวัยรุ่นทั้งในและต่างประเทศพบว่าเป็นประสบการณ์ทั้งในด้านบวกและลบ^{7,12-14} แต่ยังไม่มีการศึกษาประสบการณ์ของมารดาวัยรุ่นที่เลี้ยงดูบุตรและเรียนหนังสือในขณะที่เดียวกันที่ศึกษานอกระบบว่าเป็นอย่างไร ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาประเด็นนี้ ผลการศึกษาที่ได้พยาบาลสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในด้านการศึกษาสนับสนุนและเป็นแนวทางให้คำแนะนำมารดาวัยรุ่นให้กลับมาเรียนต่อเพื่อจะได้มีความรู้ และสามารถนำไปประกอบอาชีพที่มั่นคง ซึ่งจะส่งผลให้ประสบความสำเร็จในอนาคตได้ อีกทั้งยังเป็นการสนับสนุนด้านนโยบายสาธารณสุขที่มุ่งส่งเสริมให้มารดาวัยรุ่นได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องด้วย

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาประสบการณ์ของมารดาวัยรุ่นขณะเลี้ยงดูบุตรและเรียนหนังสือที่ศึกษานอกระบบ

คำถามการวิจัย

ประสบการณ์ของมารดาวัยรุ่นขณะเลี้ยงดูบุตรและเรียนหนังสือที่ศึกษานอกระบบเป็นอย่างไร

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) แบบปรากฏการณ์วิทยา โดยใช้แนวคิดแบบเฮอริเมนิติกส์ของไฮเดกเจอร์¹⁵ ซึ่งให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจ หรือค้นหาปัญหาเพื่อแปลความหมายของชีวิต หรือการเป็นอยู่ในปรากฏการณ์นั้นๆ ของบุคคลว่ามีความหมายอย่างไร เพื่อนำมาใช้ในการอธิบายประสบการณ์ของแม่วัยรุ่นขณะเลี้ยงดูบุตรและเรียนหนังสือที่ศึกษานอกระบบ ตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงและตามการรับรู้ของผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลคือมารดาวัยรุ่นอายุต่ำกว่า 20 ปี ที่มีบุตรคนแรก และกำลังศึกษาอยู่ที่ศึกษานอกระบบ ในเขตอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ณ โรงเรียนสมานคุณวิทยาทาน จำนวนทั้งสิ้น 20 คน ซึ่งข้อมูลที่ได้มีการอ้อมตัวครอบคลุมเรื่องที่ต้องการศึกษา และการหาผู้ให้ข้อมูลเป็นแบบเฉพาะเจาะจง โดยกำหนดคุณสมบัติไว้ดังนี้

1. บุตรสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์อายุ 2 เดือน-2 ปี
2. กลับมาเรียนหนังสือเป็นระยะเวลาตั้งแต่ 2 เดือนขึ้นไป

3. เลี้ยงบุตรด้วยตนเองเป็นหลัก และ/หรือมีผู้ช่วย
- #### เครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลรวมถึงอภิปรายผล นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือต่างๆ ที่ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1. แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งประกอบไปด้วย 2 ส่วน ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย อายุ สถานภาพสมรส ที่อยู่ สมาชิกในบ้าน ระดับการศึกษาในปัจจุบันระยะเวลาตั้งแต่หลังคลอดบุตรกระทั่งกลับมาเรียนหนังสือ สถานภาพการทำงาน และรายได้ ส่วนที่ 2 เป็นข้อมูลทางสถิติศาสตร์และบุตร ประกอบด้วยอายุขณะตั้งครรภ์ ระดับการศึกษาขณะตั้งครรภ์ จำนวนครั้งของการตั้งครรภ์/ การแท้งเพศของบุตร และอายุบุตร

2. แนวคำถามเกี่ยวกับการหาประสบการณ์ของมารดาวัยรุ่นขณะเลี้ยงดูบุตรและเรียนหนังสือ มี 4 คำถามหลัก ดังนี้ 1) ช่วยเล่าว่าชีวิตของท่านเป็นอย่างไรในขณะที่เลี้ยงดูบุตรและเรียนหนังสือไปด้วย 2) ช่วยเล่าว่าท่านดำเนินชีวิตอย่างไรในขณะที่เลี้ยงดูบุตรและเรียนหนังสือไปด้วย 3) ท่านมีผู้ช่วยเหลือในการทำกิจกรรมในแต่ละวัน/ อย่างไร/ และท่านรู้สึกอย่างไรกับการช่วยเหลือนี้ และ 4) ท่านรู้สึกอย่างไรกับชีวิตของท่านในขณะที่เลี้ยงดูบุตรและเรียนหนังสือไปด้วย

3. สมุดบันทึกเพื่อจดบันทึกภาคสนามจากการสังเกต เช่น บันทึกพฤติกรรม สีหน้า ท่าทาง สมมติฐานบางอย่าง

4. เทปบันทึกเสียง

จริยธรรมในงานวิจัย

ผู้วิจัยเสนอโครงการวิจัยผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการประเมินจริยธรรมในงานวิจัย คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เลขที่ ศษ 0521.1.05/ 1620 หลังจากนั้นส่งหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลวิจัย และโครงการวิจัยให้แก่ผู้อำนวยการการศึกษานอกระบบอำเภอหาดใหญ่ เมื่อได้รับอนุญาตจากผู้อำนวยการแล้วจึงดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล พร้อมทำหนังสือชี้แจงผู้ให้ข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษร ให้ทราบถึงวัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการวิจัย และเปิดโอกาสให้เข้าร่วมวิจัยตามความสมัครใจ และมีสิทธิยกเลิกการเข้าร่วมวิจัยครั้งนี้ได้ตลอดเวลาโดยไม่มีผลกระทบใด โดยข้อมูลที่ได้รับการศึกษาจะถูกปกปิดเป็นความลับ

และข้อมูลจะถูกนำเสนอในภาพรวมเพื่อใช้ในการเผยแพร่ให้เป็นประโยชน์ต่อไปเท่านั้น

ในกรณีผู้ให้ข้อมูลอายุต่ำกว่า 18 ปี ให้ผู้ปกครองเซ็นใบอนุญาตยินยอมให้เข้าร่วมวิจัย ยกเว้นอายุ 17 ปี ที่แต่งงานจดทะเบียนสมรสอย่างถูกต้องตามกฎหมายแล้ว

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) เริ่มหลังจากได้รับอนุญาตให้เก็บข้อมูลจากผู้อำนวยการศึกษานอกระบบอำเภอหาดใหญ่แล้ว ผู้วิจัยอธิบายความเป็นมาของโครงการวิจัย และขั้นตอนการเก็บรวบรวมถึงคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูล ให้กับคุณครูผู้เกี่ยวข้อง และคุณครูช่วยประสานกับนักเรียนที่มีคุณสมบัติตรงกับผู้ให้ข้อมูลให้รู้จักผู้วิจัย ผู้วิจัยแนะนำตัวเองพร้อมทั้งให้ข้อมูลโครงการวิจัย ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล พร้อมทั้งชี้แจงสิทธิของผู้ให้ข้อมูลในการเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมโครงการวิจัยตามความสมัครใจ และเซ็นชื่อยินยอมเข้าร่วมวิจัย หลังจากนั้นผู้วิจัยนัดแนะวันเวลาและสถานที่ที่ผู้ให้ข้อมูลสะดวกให้สัมภาษณ์ ซึ่งสถานที่เป็นที่โรงเรียนหรือบ้านของผู้ให้ข้อมูล การสัมภาษณ์อาจมีขึ้น 2-3 ครั้ง เพื่อเจาะลึกคำพูดที่ไม่ชัดเจน และเพื่อพิสูจน์บางสมมติฐานจนเกิดความชัดเจน การสัมภาษณ์ครั้งแรกใช้เวลา 45-60 นาที ครั้งที่ 2-3 ใช้เวลาประมาณ 30 นาที หลังจากการสัมภาษณ์เสร็จสิ้นในแต่ละครั้ง ผู้วิจัยทำการถอดเทปและวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้เพื่อทำการเปรียบเทียบข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลรายต่อไป จนกระทั่งมีความอิ่มตัวของข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลของโคไลซี อ้างตามสเปเซียลและคาร์เพนเตอร์¹⁶ ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาของการศึกษาปรากฏการณ์วิทยาแบบเฮร์แมนวิตกส์ มีกระบวนการวิเคราะห์ทั้งหมด 7 ขั้นตอนดังนี้

1. อ่านและทบทวนข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด (read and re-read) เพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาทั้งหมด
2. หากกลุ่มคำหรือข้อความที่บ่งบอกถึงปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษา (extract significant statements) เช่น ประสบการณ์การเป็นมารดาขณะเลี้ยงดูบุตรและเรียนหนังสือเป็นอย่างไร
3. นำกลุ่มคำที่ได้มาตีความหมายหรือให้ความหมาย (meanings are formulated from significant statements) ภายใต้อำนาจของคำของผู้ให้ข้อมูล และนำกลับไปตรวจสอบกับผู้ให้ข้อมูลอีกครั้ง ซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะทราบว่าข้อมูล

ส่วนใดที่ยังไม่ชัดเจนหรืออึมครึม โดยจะนำกลับไปถามซ้ำอีกครั้ง

4. นำข้อความต่างๆที่ได้ให้ความหมายไว้มาจัดแบ่งเป็นหมวดหมู่และหัวข้อ (sort into categories and themes) ตามกลุ่มที่มีความหมายประเภทเดียวกัน

5. เขียนรายละเอียดของปรากฏการณ์ที่ได้ในแต่ละหัวข้อที่ต้องการศึกษาอย่างชัดเจน (integrate into an exhaustive description) เพื่ออธิบายถึงความหมายของประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลในแต่ละประเด็นได้อย่างครอบคลุม และตัดข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องออกไป

6. เขียนรายละเอียดโครงสร้างของปรากฏการณ์ทั้งหมดในภาพรวมอย่างชัดเจน (describe fundamental structure) เพื่อให้เข้าใจปรากฏการณ์ที่ศึกษาอย่างลึกซึ้งและตรงกับความเป็นจริง

7. ตรวจสอบความตรงของข้อมูล (validate the findings) กับผู้ให้ข้อมูล เป็นการพิสูจน์ข้อสรุปของผู้วิจัยว่าตรงและเป็นจริงกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้ได้ผลสรุปที่มีความสมบูรณ์และมาจากผู้ให้ข้อมูลอย่างแท้จริง

การสร้างความน่าเชื่อถือของงานวิจัย

ผู้วิจัยสร้างความน่าเชื่อถือของงานวิจัยโดยวิธีการบันทึกเทปการสัมภาษณ์ และการถอดเทปแบบคำต่อคำ (transcribed verbatim) ประโยคต่อประโยค การรวบรวมข้อมูลแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับการสังเกตและบันทึกเกี่ยวกับบรรยากาศขณะสัมภาษณ์ และได้มีการตรวจสอบผลการศึกษากับผู้ให้ข้อมูล ซึ่งเห็นด้วยกับผลการศึกษา ไม่มีข้อคิดเห็นเพิ่มเติม นอกจากนี้ในทุกขั้นตอนของการทำวิจัยการวิเคราะห์ข้อมูล และผลการศึกษาที่ได้ ได้ผ่านการตรวจสอบและเห็นด้วยจากผู้ร่วมวิจัย

ผลการศึกษา

ผู้ให้ข้อมูลเป็นมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรกจำนวน 20 ราย อายุ 16-19 ปี อายุเฉลี่ย 17.8 ปี (SD = 1.16) สถานภาพสมรสส่วนใหญ่แต่งงานอยู่ด้วยกันแต่ไม่ได้จดทะเบียนสมรส จำนวน 14 ราย หย่าร้าง/ เลิกกัน 2 ราย มารดาวัยรุ่นอาศัยกับครอบครัว (สามีและบุตร) ที่บ้านบิดามารดาของตนเอง ที่บ้านบิดามารดาของสามี และแยกครอบครัวออกมาอยู่ตามลำพัง จำนวน 9, 7, และ 4 ตามลำดับ กำลังศึกษาอยู่ที่ศึกษานอกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 15 คน มัธยมศึกษาตอนต้น 5 คน ส่วนใหญ่อยู่บ้านดูแลบุตร 14 คน ทำงานไปด้วย (รับจ้าง หรือ ลูกจ้าง) 4 คน เป็นเจ้าของกิจการเอง 1 คน รายได้ครอบครัวเฉลี่ยส่วนใหญ่

20,000-30,000 (บาท/เดือน) บุตรของผู้ให้ข้อมูลเป็นเพศหญิง จำนวน 12 คน เพศชาย 8 คน อายุ 3 เดือน - 20 เดือน อายุเฉลี่ยของบุตร 14.45 เดือน (SD = 21.84)

ผู้ให้ข้อมูลให้ประสบการณ์ของมารดาวัยรุ่นที่เลี้ยงดูบุตรและเรียนหนังสือที่การศึกษานอกระบบว่า “เหนื่อยแต่มีความสุข” ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 หมวดหมู่ความคิด ดังนี้คือ 1) ความเหนื่อยยากแต่ก็ผ่านไปได้ 2) เป็นประสบการณ์ที่ดี และ 3) การมีเป้าหมายในชีวิต ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ความเหนื่อยยากแต่ก็ผ่านไปได้

มารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรกต้องรับบทบาทใหม่ในการเลี้ยงดูบุตร และเรียนหนังสือ ต้องทำงานบ้านด้วย บางคนก็ออกไปทำงานรับจ้างข้างนอกในวันที่ไม่มีเรียน ทำให้รู้สึกเหนื่อยที่ต้องทำหลายหน้าที่ และรู้สึกว่าบางสิ่งในชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปไม่เหมือนเมื่อก่อนที่ยังไม่มีบุตร ทำให้ต้องปรับตัวในการใช้ชีวิตใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งที่เปลี่ยนไป และกับบทบาทใหม่ที่เพิ่มเข้ามา แต่ก็ยังมีผู้คอยช่วยเหลือสนับสนุนในทุกๆด้าน ทำให้ทุกคนสามารถผ่านช่วงชีวิตที่เหนื่อยยากนี้ไปได้ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 หมวดหมู่ย่อย คือ 1.1) ความยากลำบาก 1.2) การปรับตัวกับสิ่งที่เปลี่ยนไป และ 1.3) แหล่งสนับสนุน

1.1 ความยากลำบาก มารดาวัยรุ่นต้องประสบกับความยากลำบาก เพราะต้องเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองเป็นหลัก และยังมีอีกหน้าที่ที่สำคัญก็คือ การเรียนบางคนประสบปัญหาเรื่องค่าใช้จ่าย ซึ่งตัวเองยังไม่มีรายได้ ทำให้ต้องออกไปทำงานข้างนอก เพื่อช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในครอบครัวที่เพิ่มเข้ามาในส่วนของบุตร ทุกคนล้วนแล้วแต่มีหลายบทบาทหน้าที่ในช่วงเวลาเดียวกัน ทำให้รู้สึกวุ่นวายสถานการณ์นี้เป็นความลำบากและเหนื่อยดังคำบอกเล่า

“เหนื่อยค่ะ เหนื่อยกับการเลี้ยงลูกเอง ต้องเลี้ยงลูกแล้วก็ไปเรียน บางครั้งทำการบ้านส่งครูไม่ทันค่ะ เพราะไม่ค่อยมีเวลาบางที่ยังอยู่กับลูก ก็มีข้ออ้างเหมือนกัน คิดว่าเราคิดผิดใหม่ที่มีลูกตอนนี้ แอบร้องไห้บ้างอะไรบ้าง” (S6)

“ก็ลำบากค่ะ คือไม่มีคนช่วยดู ปกติเราเลี้ยงลูกคนเดียว เพราะพอกับแม่ก็ทำงานด้วย แต่วันที่ไปเรียนก็ฝากลูกไว้ที่พ่อค่ะ แล้วก็ลำบากเรื่องเงินด้วยค่ะ เพราะว่าแม่ต้องเป็นคนหาให้คนเดียว แม่ส่งเราและลูกเราด้วย แม่ทำงานรับจ้างทั่วไป” (S13)

1.2 การปรับตัวกับสิ่งที่เปลี่ยนไป มารดาวัยรุ่นต้องปรับตัวกับบทบาทใหม่ ได้แก่ บทบาทมารดานักเรียน แม่บ้าน และการทำงานนอกบ้าน จึงได้มีการปรับ

การใช้ชีวิตใหม่ เพื่อรับมือกับหลายบทบาทในช่วงเวลาเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นการปรับเปลี่ยนเวลากินและนอนที่ไม่เหมือนเดิม เช่น เวลาพักผ่อนที่น้อยลง ต้องนอนเร็วขึ้นพร้อมบุตรและตื่นเช้าขึ้น เวลาที่มีให้เพื่อนน้อยลง เป็นต้น ซึ่งมารดาวัยรุ่นจะให้ความสำคัญกับบุตรเป็นอันดับแรก นั่นคือบทบาทการเป็นมารดา ดังผู้ให้ข้อมูลกล่าวไว้ ดังนี้

“ชีวิตเปลี่ยนค่ะ คือเมื่อก่อนงานบ้านแม่เป็นคนทำให้เราก็กินข้าวกับเพื่อน แต่ตอนนี้เราต้องหยุดเที่ยวจากที่มีเวลาเที่ยวกับเพื่อนก็ไม่มี แล้วก็ทำงานบ้านเอง ช่วงลูกยังเล็กเราก็ไม่ได้ออกไปไหนเลย เพราะเราจะเอาเวลามาให้ลูกซะมากกว่า... การกินนอนของเราไม่ค่อยตรงเวลา ต้องปรับเยอะเมื่อก่อนตื่นสายเดี๋ยวนี้ต้องตื่นเช้า นอนไม่เป็นเวลา ลูกชอบหลับตอนสองทุ่มพอสามสี่ทุ่มก็ตื่น กว่าจะนอนอีกทีก็ตีหนึ่งบ้างเราก็กินอาหารตอนนอนคือ จับหลับได้แป๊บหนึ่งแล้วก็ต้องตื่นคือบางทีลูกหลับนานแต่กว่าเราจะทำงานบ้านเสร็จได้นอนแป๊บเดียวเค้าก็ตื่น จับที่ ครึ่งชั่วโมง พอเค้าตื่นเราก็กินต้องตื่นรอจนกว่าเค้าจะหลับใหม่อีกรอบหนึ่ง ช่วงแรกๆเวลานอนเรายังปรับไม่ค่อยได้ ไม่ชิน กินก็ไม่ค่อยเป็นเวลา เราต้องรอเค้าหลับก่อน 8 โมงหรือ 9 โมงถึงได้ทานข้าว แต่ถ้ามีแม่อยู่ด้วยเราถึงได้กินเป็นเวลา ก็ผลัดกันเลี้ยงผลัดกันกิน ซึ่งเราต้องปรับเวลานอนเวลากินซะมากกว่าอย่างอื่นไม่ค่อยมีอะไร” (S1)

“ตั้งแต่มีลูกไม่มีเวลาได้ออกไปไหน อยู่กับบ้านเลี้ยงลูกและไปโรงเรียน แค่นี้ค่ะ ไม่มีเวลาได้เที่ยวอะไรเหมือนเมื่อก่อน เมื่อก่อนเป็นคนเที่ยวเก่ง ไปกับเพื่อนนะค่ะ” (S8)

ต้องมีความอดทนและขยันเพิ่มขึ้น อดทนกับความต้องการของตนเอง เพราะต้องนึกถึงบุตรและครอบครัวก่อน และยังคงแบ่งเวลาเพื่อใส่ใจในการเรียนให้มากขึ้น ดังคำกล่าว

“บางทีรู้สึกทำอะไรไม่ได้จริงๆ มันไม่ได้เป็นส่วนตัวเราแล้วนะ คือเราต้องเน้นหนักไปที่ลูกที่ครอบครัว คือบางครั้งอยากทำอะไรก็ไม่ได้ทำ อยากไปไหนก็ไม่ได้ไป ต้องอดทนกับสิ่งภายนอกที่เข้ามาช่วยเรา ถ้าไม่มีคนดูลูกเราจะไม่ไปพอลูกหลับเราก็กินจะหลับแต่ติดตรงที่ว่าเราต้องทำงานบ้านตรงนี้ให้เสร็จก่อน บางทีตั้งนาฬิกาปลุกต้องตื่นตื่นขึ้นมาเตรียมข้าว เตรียมนมให้ลูกก่อนที่เค้าจะตื่น เราต้องอดทนให้ได้คือเราต้องเอาเรื่องลูกก่อน ของเราไว้ทีหลัง...” (S1)

“มันก็เหนื่อยอยู่ค่ะ ต้องเรียนไปด้วยเลี้ยงลูกด้วย ต้องทำรายงาน แล้วบางครั้งเราไม่มีเวลาทำรายงานเพราะต้องดูลูกด้วย เราจึงต้องขยันและอ่านหนังสือให้มากขึ้นค่ะ แล้วก็แบ่งเวลาให้ลูก” (S5)

1.3 แหล่งสนับสนุน มารดาวัยรุ่นต้องรับมือกับหลายบทบาทในเวลาเดียวกัน ทำให้ทุกคนมีช่วงเวลาที่น่าเบื่อหน่าย อย่างไรก็ตามพวกเขายังมีแหล่งสนับสนุนที่สำคัญจากสมาชิกในครอบครัว ได้แก่ บิดามารดาของตนเอง หรือ บิดามารดาของสามี สามี(บิดาของบุตร) ที่คอยช่วยเหลือไม่ว่าจะช่วยเหลือบุตรในวันที่ไปเรียน ช่วยทำงานบ้าน ช่วยเหลือค่าใช้จ่ายของบุตรและของมารดาวัยรุ่นเอง และสนับสนุนให้ไปเรียนต่อ ในด้านของการเรียนก็มีเพื่อนๆช่วยเหลือกันดี รวมถึงมีคุณครู (กศน.) ที่เข้าใจในสถานภาพของมารดาวัยรุ่นทำให้พวกเขามีความรู้สึกว่าแม้สถานการณ์นี้จะเหนื่อยหนักเพียงไร แต่ก็ยังมีคนคอยช่วยเหลือ เข้าใจ ทำให้สามารถก้าวผ่านไปได้ในที่สุด ถ้าไม่มีแหล่งสนับสนุนนี้ชีวิตของพวกเขาคงลำบากมากและอาจจะไม่มีโอกาสได้กลับไปเรียนอีกดังคำบอกเล่า

“วันที่เราไปเรียนที่บ้านแฟนช่วยดูลูกให้ เพราะแม่แฟนก็สนับสนุนให้เราไปเรียน ญาติพี่น้องเค้าอยู่บ้านใกล้ๆกันติด ๆ กันหลายหลัง เครือญาติกันทั้งนั้น หนูไปเรียนวันเดียวคือวันอาทิตย์ เขาก็จะช่วยดูให้ ส่วนเรื่องค่าใช้จ่ายพอคะ มีบ้างที่ไม่พอ ก็ได้ที่บ้านพ่อแม่ทั้งสองฝ่ายเลยคะช่วยสนับสนุน” (S19)

“หนูทำงานบ้านด้วยคะ แต่แฟนเราเค้าก็ช่วยคะ บางทีก็ช่วยซักผ้าไอตัวเล็ก ล้างจานทำกับข้าวก็ช่วยกันคะปกติจะช่วยกันทำกับข้าวมากกว่า แกงถุงไม่ค่อยซื้อ จะช่วยกันทำเพราะอยู่เป็นครอบครัวใหญ่ด้วย แม่ก็ช่วย ช่วยกันทุกคนเลย ซักผ้าก็ใช้เครื่องคะ” (S3)

2. เป็นประสบการณ์ที่ดี

มารดาวัยรุ่นหลายคนบอกเล่าถึงการเลี้ยงดูบุตรและเรียนหนังสือที่การศึกษาครอบครัวว่าเป็นประสบการณ์ที่ดี รู้สึกมีความสุขในการได้เลี้ยงดูบุตรและยังมีโอกาสได้ไปเรียนต่อ และการที่ต้องจัดการกับหลายบทบาทหน้าที่ในคราวเดียวกัน ทำให้มารดาวัยรุ่นรู้จักการบริหารจัดการว่า จะต้องทำอะไรก่อนหลัง โดยให้ความสำคัญกับบุตรมาก่อนเสมอถึงแม้ว่าอาจจะรู้สึกเหนื่อยบ้างเป็นบางครั้งแต่ก็มีสิ่งดี ๆ เกิดขึ้นมากมายในชีวิต นั่นคือบุตร การมีครอบครัวที่อบอุ่น และการมีเพื่อนที่ดีเป็นต้น ซึ่งสามารถแบ่งออก เป็น 3 หมวดหมู่ย่อยคือ 2.1) มีความสุขดี 2.2) รู้จักการบริหารจัดการ และ 2.3) มีสิ่งดี ๆ เกิดขึ้น

2.1 มีความสุขดี

มารดาวัยรุ่นหลายคนบอกเล่าว่าประสบการณ์การเลี้ยงดูบุตรและเรียนหนังสือที่การศึกษานอกกระบวน เป็นประสบการณ์ที่ไม่ลำบาก การเรียนที่กศน. เข้าชั้นเรียนเพียงอาทิตย์ละหนึ่งวัน ทำให้มีเวลาว่างเพียงพอ

ที่จะได้ดูแลบุตร เรียนไม่หนักมาก และเป็นสังคมที่เปิดกว้าง การได้เลี้ยงดูบุตรเองทำให้มีความสุข ได้เห็นพัฒนาการ การเจริญเติบโตของบุตร แม้ช่วงแรกๆที่บุตรยังเล็กอยู่อาจจะมีเหนื่อยหนักบ้างที่ต้องทำหลายหน้าที่ บางคนบอกว่าเป็นสิ่งที่ท้าทายและสนุก เพราะเพื่อนในวัยเดียวกันเขาเรียนหนังสืออย่างเดียว แต่ตนเองกลับได้ทำหน้าที่หลายบทบาทในเวลาเดียวกัน เป็นการได้เรียนรู้ที่มากกว่าและเร็วกว่าเพื่อนรุ่นเดียวกันและตนเองก็สามารถที่จะจัดการกับสถานการณ์ตรงนี้ให้ผ่านไปได้ในที่สุด ดังคำกล่าว

“หนูว่าเรียนหนังสือด้วยเลี้ยงลูกไปด้วยไม่ใช่ ว่ามันไม่ตึงนะคะ หนูว่าก็ดีเหมือนกัน คือเรามีลูกตอนอายุยังน้อยพอโตไปลูกเราก็โตไล่ๆกันไปเลย เราก็จะเป็นคุณแม่ยังสาวอยู่ การทำงานด้วยเรียนด้วยเลี้ยงลูกด้วยก็มีชีวิตสนุกไปอีกแบบหนึ่ง การมีลูกไม่ได้เหนื่อยหรือเลวร้ายอะไรขนาดนั้น มันก็มีอีกคนหนึ่งที่มาช่วยเติมเต็มชีวิตคะ... บางคนมองว่าการมีลูกในวัยรุ่นน่าจะน่าเบื่อ ลูกอาจซนแฉ่ง ไปไหนก็มีลูกติดไปตลอดเวลา น่าเบื่อ คือหนูว่ามันไม่ได้น่าเบื่ออะไรอย่างนั้น หนูว่ามันแฮปปี้คะคะ ไปไหนก็มีตัวเล็กคอยป่วน คอยกวนเจี้ยคะ ... หนูว่ามันก็ท้าทายดีนะคะ มันสนุกเหมือนกัน ในขณะที่เพื่อนเรียนอย่างเดียวแต่เราก็ทั้งทำงานทั้งเรียนและเลี้ยงลูกไปด้วย หนูว่ามันสนุกไปอีกแบบ... เวลาเราจะไปไหนก็จะนึกถึงเค้าตลอด คือเวลามีเค้าหนูว่าไม่เจียบ มันสนุกดี... ตอนนั้นลูกอายุประมาณขวบครึ่ง ก็ให้น้องไปอยู่รร.เด็กเล็กคะที่กองบิน แล้วตัวเองก็เริ่มไปทำงานด้วยและเรียนด้วย ตัวเองก็ไปรับส่งลูก คือทำงานเข้ากะคะ ถ้าเข้าเช้าก็ไปรับน้องตอนบ่ายกลับบ้าน ชีวิตก็โอเคคะคะถือว่ามีความสุขดี” (S3)

“หนูว่ามันดีนะคะ เพราะว่าไปเรียนแค่วันไม่กี่ชั่วโมง แล้วเราก็ได้ดูแลด้วย เราไปเรียนไม่นานก็ได้กลับมาอยู่กับลูกเหมือนเดิม ก็ดีกว่าอยู่แต่บ้าน ก็ได้ออกไปข้างนอกบ้าง ได้มีความรู้มาสอนลูก... ตอนนั้นก็ถือว่าแฮปปี้ดีนะคะ ไม่ได้คิดมากไม่ได้อะไร ก็ยังงั้นอะ หนูรู้ว่าเรามีลูก ก็ไม่มีใครว่าไม่มีใครด่าอะไร ไปโรงเรียนตอนท้องก็ไม่มีใครเขามองอะไร เขาก็มองเหมือนกับเราเป็นคนปกติ เรียนก็เรียนปกติ คุณครูก็ไม่ได้ว่าอะไร ไม่มีใครว่าอะไรเลย ก็แฮปปี้คะ” (S2)

2.2 รู้จักการบริหารจัดการ

การมีหลายบทบาทที่ต้องทำ ทำให้มารดาวัยรุ่นมีการเรียนรู้เพื่อบริหารเวลาจัดการกับหน้าที่ทั้งหลายเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการพักผ่อนนอนหลับ การทำงานบ้าน และช่วงเวลาที่ทำการบ้าน เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ความสำคัญกับบุตรเป็นอันดับแรก สำหรับการบ้านก็มีจะทำตอนบุตรนอนหลับ หรือมีสมาชิกในบ้านช่วยดูแล งานกลุ่ม

ก็จะนัดกันทำหลังเลิกเรียนในวันนั้นให้เสร็จ หรือแบ่งงานกันไปทำที่บ้านเพราะต่างคนก็ต่างมีภาระของตนเอง ส่วนของงานบ้านก็ทำตอนบุตรหลับ หรือมีคนช่วยดูแลให้ การบริหารเวลาได้ ทำให้มารดาวัยรุ่นสามารถรับมือกับสถานการณ์ที่ต้องทำหลายบทบาทได้ ไม่ได้รู้สึกว่าเป็นความยากลำบาก ดังคำกล่าว

“ตื่นเช้ามาก็อาบน้ำลูกรู้ ทำข้าวให้ลูกทาน ของลูกต้องเป็นไปตามเวลาทุกวัน รอนจนเค้าหลับเราถึงได้ทานข้าว อาบน้ำทำการบ้าน... ช่วงที่เค้านอนหลับเราก็ได้ทำงานบ้าน ส่วนกับข้าวถ้าแม่อยู่แม่จะทำ ถ้าแม่ไม่อยู่แฟนจะซื้อแกงมา... ถ้ามีงานกลุ่มก็จะนัดทำหลังเลิกเรียนไปทำกัน พวกพี่ๆเพื่อนๆ ก็จะว่างช่วงนั้น ทำวันอาทิตย์หลังเลิกเรียนเป็นหลัก พยายามทำให้เสร็จวันนั้นเลยที่ร. บางทีก็ไปที่บ้านพี่เค้าบ้าง งานเดียวมีน้อยกว่า ก็จะทำช่วงลูกหลับ ช่วงแฟนเลิกงานตอนเย็นเค้าจะดูลูกให้ เราได้ทำการบ้าน บางครั้งงานกลุ่มก็จริงแต่เราจะแบ่งงานมาทำที่บ้าน... คือไม่ได้รู้สึกหนักอะไรมากเพราะเรียนกศน. แค่อัปเดตหาละ 1 วัน ถ้ามีงานหรือการบ้านก็เคลียร์ให้เสร็จตั้งแต่วันอาทิตย์ยาวไปเลยทั้งวัน คือกลับมาบ้านก็รีบทำการบ้านให้เสร็จก่อน วันอื่นๆก็ดูลูกไม่มีอะไรมาก เป็นชีวิตที่ไม่ได้หนักอะไรมากคะ” (S1)

“อย่างทำการบ้านก็ทำตอนน้องหลับ หรือแม่ช่วยดูให้ งานกลุ่มก็มีไม่มาก แค่อัปเดตสองเล่ม เพื่อนต่างคนก็ต่างทำงานไม่มีเวลามาเจอจับกลุ่มกันนอกเวลา อย่างเราก็ต้องดูลูกเลยแบ่งงานแบ่งหน้าที่กันทำ เราชักถ่ายรูปแล้วก็ส่งไฟล์มาอีกคนก็ทำเล่มอะไรอย่างเนี่ยคะ คือแยกกันทำงานแต่ต้องทำทุกคนคะ แล้วก็ส่งรูปอะไรมาเก็บไว้เป็นหลักฐาน... แฟนก็ช่วยดูลูก แล้วหนูก็ไปซักผ้าคะ ถ้าเค้าอยู่บ้านจะให้ช่วยดูลูก แล้วหนูก็ไปทำงานบ้านหลังบ้าน เค้าก็อุ้มลูก อาบน้ำได้ทุกอย่างคะ...ว่าไปแล้วไม่มีอะไรลำบากเลยนะคะ(หัวเราะ) คนที่บ้านช่วยทุกอย่างเลย” (S11)

2.3 มีสิ่งดี ๆ เกิดขึ้น ช่วงเวลาที่มารดาวัยรุ่นเลี้ยงดูบุตรและเรียนหนังสือที่การศึกษานอกระบบ ได้มีสิ่งดี ๆ เกิดขึ้นหลายอย่าง ได้แก่ บุตร ครอบครัวยุติ การมีโอกาสได้เรียนต่อ และได้เจอเพื่อนที่ดีที่เข้าใจและคอยช่วยเหลือ เหล่านี้ทำให้มารดาวัยรุ่นรู้สึกดีกับชีวิตของตนเองในช่วงเวลานี้ เหมือนชีวิตได้เติมเต็ม ดังรายละเอียด

บุตร การได้เลี้ยงดูบุตรเอง ได้เห็นพัฒนาการ การเจริญเติบโตทุกวัน ทำให้มารดาวัยรุ่นมีความสุขมีความผูกพัน รู้สึกชีวิตไม่เงียบเหงา บุตรเป็นทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต ดังคำกล่าว

“คือเราสนุกที่เห็นลูกพัฒนาไปตามวัย เราเห็น

เค้าเริ่มคืบเริ่มคลานเราเห็นแล้วก็รู้สึกดี เห็นเค้าทำนู่นนี่ได้ แล้วนะเราก็มีความสุขกับตรงนั้นที่ได้เห็นพัฒนาการของเค้า สิบเดือนเค้าก็เดินได้แล้วไวมากเลย พาไปฉีดยาร้องไห้แบบเดียวแล้วเงยบ คือเราไม่เคยเห็นอะไรแบบนี้มาก่อน คือเด็กเค้าจะมีอะไรเปลี่ยนไปเรื่อยๆให้เราเห็น พอไปซื้อเสื้อผ้าก็จับเค้าแต่งตัว เราคิดว่าเค้าคืออะไรแปลกใหม่ที่เข้ามาชีวิตของเราได้เห็นพัฒนาการของเค้า เราชื่อจะมีความสุขเอง อย่างบางคนคิดว่าลูกเป็นภาระก็จะทำให้เครียดเปล่าๆ... ลูกเป็นทุกอย่างคะ คือเราก็เหนื่อยตรงที่กินนอนไม่เป็นเวลา บางทีก็โทรตามแม่ว่าให้มาดูลูกให้หน่อย พอแกมาเราจะได้พักบ้างสลบกันตื่นกับแม่ พอช่วง 11 เดือน แม่พาไปพัทลุง หนูดีใจมากเลยจะได้พัก เราจะไปกินน้ำชากับเพื่อน เราจะไปเดินห้าง นอนตื่นสาย แต่พอถึงวันที่ลูกไม่อยู่จริง ๆ ร้องเกือบตาย คือมันรู้สึกเหมือนขาดอะไรไป มันรู้สึกแปลกๆ คือจากที่เค้าอยู่กับเราทุกวันพอหายไปเราความรู้สึกว่ามันเคว้งคว้างรู้สึกยังไงก็ไม่รู้บอกไม่ถูก คือเราเคยมีเค้า 24 ชม. พอไม่อยู่ตอนนอนก็เงียบจากที่เคยมีเสียงอ๊ะๆอยู่ข้างๆ คินนั้นหนูร้องทั้งคืนกว่าจะหลับ มันรู้สึกเงียบเหงา หนูโทรหาลูกทุกวัน พอสัก 2-3 วัน ก็โทรบอกให้มาส่งลูกได้แล้ว” (S1)

“มีความสุขดีนะคะที่ได้เลี้ยงลูก ถึงจะเหนื่อย แต่ก็สบายใจ เวลาเห็นเค้ายิ้ม เวลาเค้ากินข้าว เวลาลูกไม่ดิ้อคะ ได้เห็นเค้าโตขึ้นทุกวัน” (S12)

ครอบครัว การมีครอบครัวที่ดีพร้อมหน้าพร้อมตาพ่อแม่ลูก ทำให้มารดาวัยรุ่นรู้สึกอบอุ่นและมีความสุขมากกว่าสมัยก่อนตอนยังเป็นโสด เพราะสมาชิกในครอบครัวมีส่วนช่วยสนับสนุนช่วยเหลือตนเองดี ดังคำกล่าว

“รู้สึกว่ามีครอบครัวแล้ว มันก็รู้สึกมีความสุขไปอีกแบบหนึ่ง ตอนหลังคลอดใหม่ๆลูกก็ยังเล็ก แม่แฟนก็หยุดงานมาช่วยดูแลเรากับลูก มาอยู่ประจำเลย พอเห็นหัวแข็งแรงดีแล้วแกก็จะกลับ แฟนก็สนับสนุนให้เรียน แฟนดูลูกให้วันที่ไปเรียน บางทีก็ช่วยทำการบ้าน คิดว่าการอยู่กับครอบครัวมันมีความสุขกว่า” (S2)

การได้เรียนต่อ การได้กลับมาเรียนที่กศน. ทำให้มารดาวัยรุ่นรู้สึกว่าตัวเองได้รับโอกาสในด้านการศึกษามากขึ้น เพราะโรงเรียนที่นั่นเปิดกว้างไม่ปิดกั้นนักเรียนหญิงวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ หรือนักเรียนที่มีบุตรแล้ว และเปิดรับนักเรียนทุกเพศทุกวัย ทำให้ไม่รู้สึกเครียดหรือเป็นกังวล สามารถเปิดเผยสถานภาพของตนเองได้ ทำให้ได้ศึกษาต่อในชั้นที่สูงขึ้น ได้ทำตามหวังของบิดามารดาและตนเอง เป็นการเปิดโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น และทำให้ได้มีเพื่อนที่คอยช่วยเหลือในเรื่องของ

การเรียน ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เสมือนเป็นการผ่อนคลาย ดึงคำบอกเล่าดังนี้

“มันก็คิดว่าเราได้เรียนนะคะ ยังมีโอกาสให้เรา ได้เรียน เพราะเมื่อก่อนเค้ายังไม่เปิดกว้างให้เด็กท้องไปนั่งเรียน ก็ไม่แน่ใจ แต่ตอนนี้หนูได้มีโอกาสกลับไปเรียนอีก คือหนู ก็ได้เรียนตั้งแต่ตอนตั้งท้องเลยคะ ที่นี้เค้ายอมรับไม่ได้กดดันอะไรเราเลย เราก็ตีใจที่อย่างน้อยสังคมยอมรับที่เรามีลูกแล้ว แต่ก็ยังมีโอกาสให้เราได้กลับมาเรียนต่อ” (S11)

“ได้กลับมาเรียนอีกครั้งเป็นสิ่งที่ดีคะ ได้เปิดโลกใหม่อีกครั้ง ได้เรียนไปด้วยแล้วก็ได้เจอเพื่อนใหม่ด้วย ดีกว่าอยู่แต่ในบ้านคะ ได้เจออีกสังคมหนึ่ง ได้เห็นหลาย ๆ ด้านของสังคม แล้วก็ได้มีความรู้สึกดีด้วย ได้รู้ว่าเพื่อนเค้าไปถึงไหนกันแล้ว เราจะได้ตามเพื่อนทัน” (S15)

3. การมีเป้าหมายในชีวิต

มารดาวัยรุ่นที่กลับมาเรียนหนังสือที่การศึกษานอกระบบ มีแรงบันดาลใจและเป้าหมายในอนาคต คือ อยากมีชีวิตที่ดีกว่าเดิม และคิดว่าการศึกษาจะช่วยทำให้มีวุฒิเพื่อใช้ในการหางานทำได้ ซึ่งจะสามารถหารายได้มาจุนเจือในครอบครัว จะได้อยู่กันอย่างไม่ลำบาก ถึงแม้จะต้องเหนื่อยกับความรับผิดชอบที่ต้องทำหลายบทบาท แต่พวกเขาก็ยังมีกำลังใจและแรงบันดาลใจจากสมาชิกในครอบครัวและบุตรที่คอยสนับสนุนและเป็นตัวผลักดันให้มารดาวัยรุ่นก้าวผ่านสถานการณ์นี้ไปได้ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 หมวดหมู่ความคิด คือ 3.1) ความสำคัญของการเรียน และ 3.2) กำลังใจที่สำคัญ ดังนี้

3.1 ความสำคัญของการเรียน มารดาวัยรุ่นเห็นความสำคัญของการศึกษา คือ จะทำให้ตนเองมีวุฒิการศึกษาที่ดีกว่าเดิม ซึ่งจะมีโอกาสเลือกงานได้ง่ายกว่าและดีกว่างานที่มีวุฒิต่ำกว่า เมื่อมีอาชีพก็จะสามารถหาเงินหารายได้มาเลี้ยงดูบุตร และช่วยเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว อีกทั้งยังเป็นการทำตามฝันในเรื่องของอาชีพที่เคยตั้งเป้าไว้ แม้ว่าครั้งหนึ่งจะเคยก้าวพลาดไปโดยการตั้งครุภักก่อนวัยอันควร แต่ก็ยังมีโอกาสได้กลับมาเรียนอีกครั้งหลังจากมีบุตรแล้ว อีกทั้งการศึกษายังช่วยให้มารดาวัยรุ่นได้มีสังคม มีความรู้นำไปสอนบุตร และสามารถเป็นที่พึ่งของบุตรได้ มารดาวัยรุ่นอยากให้บุตรมีอนาคตที่ดีเช่นเดียวกัน ดังคำกล่าว

“การเรียนสำคัญเพราะต่อไปได้เอาตรงนี้ไปต่อยอดเรื่องอาชีพ เหมือนหนูไฝ่ฝันจะทำงานราชการเหมือนคุณพ่อ เพราะเรื่องค่าใช้จ่ายต่าง ๆ จะได้เบิกได้ของลูก มันได้มีความมั่นคงเพิ่มขึ้นนะคะ ต่อไปถ้าเราได้ทำงานสูง ๆ เมื่อต่อไปลูกเราต้องมีค่าใช้จ่ายในการเรียนเพิ่มขึ้นคะ” (S3)

“เดี๋ยวพอลูกโตเราก็ต้องสอนลูก สอนการบ้านลูก เดี่ยวลูกถามแล้วจะตอบไม่ได้ อายุลูก (หัวเราะเขิน) แล้วเราก็ต้องมีวุฒิไปหางานทำคะ งานเดี๋ยวนี้หายากมากเลย เราเลยต้องเรียนต่อ อย่างทำโรงงานเค้าก็เอาวุฒิป.หก แต่ก็ต้องทำงานใช้แรงงานเหนื่อย มีบางที่ไม่เอาวุฒิก็กมีคะ แต่ทำงานหนัก บางครั้งก็เข้านานเช้าเกิน” (S12)

3.2 กำลังใจที่สำคัญ มารดาวัยรุ่นที่เลี้ยงดูบุตรและเรียนหนังสือที่กศน. มีกำลังใจที่สำคัญคือพ่อแม่ และบุตร พ่อแม่คอยช่วยเหลือสนับสนุนทุกด้าน และบุตรทำให้รู้สึกหายเหนื่อยจากการทำหน้าที่ต่าง ๆ มา เป็นเสมือนแรงผลักดันให้ก้าวต่อไปข้างหน้า นอกจากนี้ยังมีกำลังใจจากสมาชิกคนอื่นในครอบครัว ได้แก่ สามีนี่ให้กำลังใจและช่วยเลี้ยงบุตร พี่น้องที่ช่วยเลี้ยงบุตรเวลาที่ไปโรงเรียน รวมถึงคุณครูและเพื่อนที่เข้าใจสถานภาพของพวกเขา คอยช่วยเหลือให้กำลังใจ ทำให้มารดาวัยรุ่นสามารถก้าวผ่านสถานการณ์ที่ยุ่ยากเหล่านี้ไปได้ ดังตัวอย่างคำบอกเล่า

“คิดว่าพ่อแม่เป็นกำลังใจที่สำคัญนะ เพราะเรายังคงอยู่ไม่ได้ถ้าไม่มีเค้า คือถ้าไม่มีท่านเราจะอยู่ยังไง เราต้องขายของ แล้วเราเป็นพี่คนโต แล้วเราจะดูแลน้องยังไง แล้วเราจะดูแลลูกยังไง เพราะว่าตอนนี้พ่อแม่คอยช่วยเหลือเราทุกอย่าง ไม่ว่าจะช่วยเลี้ยงลูก ให้ไปเรียนต่อ ให้เงินไว้ใช้จ่าย ตอนนี้เราอยากทำให้เค้าสบายใจไม่เครียด ถามว่าลูกสำคัญไหมก็สำคัญ” (S4)

“เราก็มักใจคะ เวลาเห็นหน้าลูกอะไรแบบนี้ นะพี่ ก็ทำให้เราหายเหนื่อย เหมือนเราทำงานมาเหนื่อย ๆ แล้วเรามาเจอลูก เจอรอยยิ้มของเค้าคะ... ลูกก็เป็นสิ่งพิเศษที่สุดสำหรับหนูคะ ลูกเป็นทั้งความรัก ความผูกพันธ์ แล้วก็ทำให้เรามีแรงผลักดันในชีวิตคะ” (S7)

การอภิปรายผล

มารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรกได้ให้ประสบการณ์ขณะเลี้ยงดูบุตรและเรียนหนังสือที่การศึกษานอกระบบนี้ว่า “เหนื่อยแต่มีความสุข” มารดาวัยรุ่นส่วนหนึ่งบอกว่า เป็นประสบการณ์ที่เหนื่อยยากลำบาก ในขณะที่อีกส่วนหนึ่งบอกว่า เป็นประสบการณ์ที่ไม่ลำบากและมีความสุขดี ซึ่งทุกคนต่างก็มีเป้าหมายที่อยากจะมีชีวิตในอนาคตที่ดีขึ้นกว่าเดิม เพราะเห็นความสำคัญของการเรียนจึงได้กลับมาเรียนอีกครั้ง สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 หมวดหมู่ความคิดหลักดังนี้ คือ 1) ความเหนื่อยยากแต่ก็ผ่านไป 2) เป็นประสบการณ์ที่ดี และ 3) มีเป้าหมายในชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาประสบการณ์การเป็นมารดาของนักเรียนไทยที่อายุน้อยกว่า

20 ปี ที่ตั้งครมโดยไม่ได้ตั้งใจ พบว่าตัวตนใหม่ของการเป็นมารดาวัยรุ่นสะท้อนถึงความเจริญงอกงามทางด้านจิตใจและวุฒิภาวะ เป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์การเป็นมารดาจากความทุกข์กลายเป็นความสุข มีความรับผิดชอบมากขึ้น และมีเป้าหมายชีวิตใหม่¹⁷ และจากการศึกษาประสบการณ์การเป็นแม่ของวัยรุ่นในจังหวัดปทุมธานี พบว่ามารดาวัยรุ่นต้องการสร้างครอบครัวใหม่ และให้สิ่งที่ดีแก่ลูก¹⁸ ทำนองเดียวกันกับการศึกษาของแม่วัยรุ่นผิวดำให้พยายามประสบการณ์การเป็นมารดาว่า เป็นสถานะที่ทำให้เธอได้แสดงออกถึงความรักที่มีต่อลูก และเป็นแหล่งที่มาของความสุข¹⁹ และพบว่าประสบการณ์การเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่นที่อเมริกาเป็นสิ่งที่ทำลายแต่คุณค่า¹²

ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาประสบการณ์การเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่นไทยในเขตกรุงเทพ พบประเด็นหลักคือ ประสบการณ์ที่มีความขัดแย้งระหว่างการเป็นมารดาและความต้องการของวัยรุ่น⁴ เช่นเดียวกับการศึกษาประสบการณ์การเป็นมารดาวัยรุ่นที่ไม่ได้แต่งงานในชนบทและมีฐานะยากจน พบความขัดแย้งและความเครียด การตั้งครมในวัยเรียนมีหลากหลายโอกาสในชีวิต เช่น การกลับไปศึกษาต่อ²⁰ การเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่นหลังคลอดครั้งแรกในช่วงเวลาที่เลี้ยงดูบุตรอายุ 4-6 สัปดาห์ ที่รัฐนิวเจอร์ซีย์ พบว่าสตรีเหล่านี้ต้องมีการปรับตัวระหว่างความเป็นผู้ใหญ่และการเป็นมารดา²¹ และการศึกษาประสบการณ์การเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นมารดาของหญิงวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรกหลังคลอดบุตรไม่เกินหนึ่งปี ในชนบทประเทศกานา พบเนื้อหาหลักคือการสูญเสียโอกาส เช่นโอกาสในการศึกษาต่อ เป็นต้น¹³ แต่ยังไม่พบการศึกษาประสบการณ์ของมารดาวัยรุ่นขณะเลี้ยงดูบุตรและเรียนหนังสือในขณะเดียวกันทั้งในและต่างประเทศ

มารดาวัยรุ่นส่วนหนึ่งมีความรู้สึกว่าการเป็นมารดาเป็นความเหนื่อยยากแต่ก็ผ่านไปได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาประสบการณ์ชีวิตของมารดาวัยรุ่นที่ตั้งครมโดยไม่ได้วางแผน จ.อุบลราชธานี พบว่าการเป็นมารดาเป็นสิ่งที่ยากลำบากเพราะยังไม่มีความพร้อม แต่ก็สามารถผ่านไปได้เพราะได้รับปัจจัยสนับสนุนจากสามีและครอบครัว อีกทั้งความรักลูกซึ่งเป็นแรงผลักดันให้ประสบความสำเร็จในการปรับตัวเข้าสู่บทบาทมารดา²² และการศึกษาประสบการณ์ของการตั้งครมของมารดาวัยรุ่น ในประเทศฟิลิปปินส์ พบว่ามารดาวัยรุ่นต้องเผชิญกับสิ่งท้าทายหลายอย่าง เช่น การเลี้ยงดูบุตรและหาเงินมาใช้จ่ายในครอบครัวโดยเฉพาะค่าใช้จ่ายของบุตร แต่พวกเขาก็สามารถปรับตัวรับมือกับสิ่งเหล่านี้ได้ในที่สุด²³

ถึงแม้จะเป็นประสบการณ์ที่ยากลำบากแต่มารดาวัยรุ่นก็สามารถผ่านช่วงเวลาเหล่านี้ไปได้ เพราะมีแหล่งสนับสนุนไม่ว่าจะเป็นเงิน แรงกาย และแรงใจจากบุคคลในครอบครัวและสามีของเธอ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาการเป็นมารดาของหญิงวัยรุ่นว่า การสนับสนุนทางสังคมเป็นปัจจัยที่ช่วยเอื้อและส่งเสริมในช่วงการเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นมารดา²⁴⁻²⁶

ในขณะที่มารดาวัยรุ่นอีกส่วนหนึ่งเปิดเผยว่าการเป็นมารดาวัยรุ่นขณะเลี้ยงดูบุตรและเรียนหนังสือที่ศึกษานอกระบบ เป็นประสบการณ์ที่ดี การได้รับหลายบทบาทในขณะเดียวกัน ทำให้รู้จักบริหารจัดการเวลา การได้เลี้ยงดูบุตรเองและได้เรียนต่อ เป็นสิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษากระบวนการปรับตัวต่อบทบาทของมารดาวัยรุ่นที่กลับมาเรียนหนังสือในสถานศึกษา พบว่ามารดาวัยรุ่นสามารถปรับตัวต่อบทบาทการเป็นมารดาและนักเรียนได้เพราะรู้จักการบริหารเวลา ทำให้ชีวิตเกิดความสมดุลและมีความสุขได้¹¹

อย่างไรก็ตามมารดาวัยรุ่นที่เลี้ยงดูบุตรและเรียนหนังสือที่ศึกษานอกระบบทุกคนต่างก็มีเป้าหมายในชีวิต ที่จะทำหน้าที่งานที่ดีในอนาคต ทุกคนเห็นความสำคัญของการเรียน อีกทั้งยังมีกำลังใจและแรงบันดาลใจ คือ บุตรและครอบครัว ที่จะช่วยให้ก้าวผ่านสถานการณ์นี้ไปได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษามารดาวัยรุ่นที่ตั้งครมโดยไม่ได้วางแผน จ.อุบลราชธานี พบว่ามารดาเหล่านี้ได้ตั้งเป้าหมายชีวิตคือการสร้างอนาคตที่สดใส โดยมีบุตรเป็นแรงบันดาลใจให้อดทนและผลักดันให้ชีวิตประสบความสำเร็จ รวมถึงการได้รับปัจจัยสนับสนุนจากครอบครัว²³ ในทำนองเดียวกันผลการศึกษาประสบการณ์ของมารดาวัยรุ่นที่จบการศึกษาจากโรงเรียนทางเลือกที่มินเนโซตา พบว่ามารดาวัยรุ่นเห็นความสำคัญของการเรียนและมีแรงจูงใจที่จะสำเร็จการศึกษา²⁷

ข้อเสนอแนะและการนำไปใช้

ด้านการปฏิบัติการพยาบาล นำผลการศึกษาที่ได้เผยแพร่แก่พยาบาลและทีมสุขภาพ และระดับนโยบาย เพื่อนำไปใช้ดังนี้

1. พยาบาลและทีมสุขภาพ ใช้เป็นแนวทางในการให้คำแนะนำดูแลมารดาวัยรุ่นให้ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องหรือกลับไปเข้าสู่ระบบการศึกษาต่อหลังคลอด โดยพยาบาลที่หน่วยฝากครรภ์ ประเมินปัญหาและความต้องการของมารดาวัยรุ่น และตอบสนองความต้องการโดยการให้ความรู้ในการดูแลตนเองขณะตั้งครม ขณะคลอดจนถึงระยะหลัง

คลอด การจัดให้มีกลุ่มพบปะมารดาวัยรุ่นที่เรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการแชร์ประสบการณ์ การให้กำลังใจและหาแหล่งสนับสนุนมารดาในกลุ่มนี้ให้ยังคงอยู่ในระบบการศึกษา สำหรับพยาบาลที่หน่วยหลังคลอด ให้ความรู้การดูแลบุตรและการปรับตัวต่อการเป็นมารดา และแนะนำหรือช่วยหาแหล่งสนับสนุนมารดาวัยรุ่นหลังคลอดให้กลับไปเข้าสู่ระบบการศึกษาต่อไป

2. ระดับนโยบาย ส่งเสริมให้มารดาวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ในวัยเรียนได้มีการศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งในขณะตั้งครรภ์หรือกลับไปเข้าสู่ระบบการศึกษาต่อหลังคลอด เพื่อให้มีความรู้สามารถพึ่งพาตนเองและดูแลครอบครัวได้ในอนาคต โดยให้การสนับสนุนให้มีบริการเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมารดาในกลุ่มนี้ อาทิเช่น จัดให้มีคลินิกแม่วัยรุ่น ศูนย์เลี้ยงดูเด็กเล็ก จัดหาแหล่งงานอาชีพ และแหล่งทุนสนับสนุน เป็นต้น

ด้านการศึกษาวิจัย

นำองค์ความรู้ที่ได้จากมุมมองและประสบการณ์ของมารดาวัยรุ่นขณะเลี้ยงดูบุตรและเรียนหนังสือที่ศึกษานอกระบบ มาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานและเป็นแนวทางการทำวิจัยในหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นและมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรก เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่ชัดเจนในประเด็นหรือบริบทที่ศึกษาซึ่งมีความแตกต่างกัน ได้แก่ มารดาวัยรุ่นที่เลี้ยงดูบุตรโดยลำพังเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเชิงนโยบาย และพัฒนาคุณภาพชีวิตในการให้การพยาบาลมารดาวัยรุ่นต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณมารดาวัยรุ่นทุกท่านที่ถ่ายทอดประสบการณ์อันมีคุณค่า และขอขอบพระคุณคณะพยาบาลศาสตรมหาวิทาลัยสงขลานครินทร์ ที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัยจากเงินกองทุนวิจัย มา ณ ที่นี้ด้วย

เอกสารอ้างอิง

1. UNFPA Thailand. Motherhood in childhood: Facing the challenge of adolescent pregnancy. Bangkok: Success Publication; 2013.
2. Bureau of Policy and Strategy, Ministry of Public Health. Summary of vital statistics 2013 [Homepage on the Internet]. [cited 10 Apr 2015]. Available from: http://bps.moph.go.th/new_bps/sites/default/files/statistical2556.pdf
3. Sukrat B. Adolescent pregnancy: Policy, guidelines, and monitoring & evaluation. 2nd ed. Nonthaburi:

- Ministry of Public Health; 2014.
4. Department of Health, Ministry of Public Health. (Draft) Reproductive health protection act [Internet]. [cited 2015 Feb 20]. Available from: http://rh.anamai.moph.go.th/all_file/index/Draft_53-webnew.pdf
5. Bureau of reproductive health, Ministry of public health. The Policy and Development of Reproductive Health Strategy Draft, No. 2. (2017-2026): The Promotion of Birth Quality [Internet]. [cited 2016 Apr 15]. Available from: [file:///C:/Users/USER/AppData/Local/Temp/Rar\\$Dia0.901/policy%20for%20public%20hearing.1.pdf](file:///C:/Users/USER/AppData/Local/Temp/Rar$Dia0.901/policy%20for%20public%20hearing.1.pdf)
6. Neamsakul W. (2008). Unintended Thai adolescent pregnancy: A grounded theory study [dissertation]. San Francisco: University of California; 2008. 318 p.
7. Pungbangkadee R, Parisunyakul S, Kantaruksa K, et al. Experiences of early motherhood among Thai adolescents: Perceiving conflict between needs as a mother and an adolescent. Thai J Nurs Res 2008; 12(1): 70-82. Thai.
8. SmithBattle L. "I wanna have a good future": Teen mothers' rise in educational aspirations, competing demands, and limited school support. Youth Soc 2007; 38(3): 348-71.
9. Spear HJ. Reading, writing, and having babies: A nurturing alternative school program. J Sch Nurs 2002; 18(5): 293-300.
10. Lin LL. Multiple role adaptation among women who have children and re-enter nursing school in Taiwan. J Nurs Educ 2005; 44(3): 116-23.
11. Thitimapong B, Petpichetchian W, Wiroonpanich W. Achieving balance: Role adaptation process of adolescent mothers returning to school. Pacific Rim Int J Nurs Res 2015; 19(3) 257-69.
12. Eason SR. The adolescent mother's experience and perception of motherhood [dissertation]. Minnesota: Capella University; 2014. 126 p.

13. Eghan AD. Facilitating the adolescent mother's transition to motherhood: A hermeneutical approach [dissertation]. Minnesota: Capella University; 2007. 146 p.
14. Sriyasak A, Akerlind I, Akhavan S. (2013). Childrearing among Thai first-time teenage mothers. *J Perinat Educ* 2013; 22(4): 201-11.
15. Walters AJ. The phenomenological movement: Implications for nursing research. *J Adv Nurs* 1994; 22(4): 791-99.
16. Speziale HJ, Carpenter DR. Qualitative research in nursing: Advancing the humanistic imperative. 4th ed. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins; 2007.
17. Phoodaangau B, Deoisres W, Chunlestskul K. Maternity experience: A new role of unexpectedly pregnant students. *Thai J Nurs Res* 2013; 28(2): 58-74. Thai.
18. Yakasem P, Chaiyasung P. Experiences in becoming a teenage mother. *J Health Sci Res* 2014; 8(1): 28-34. Thai.
19. Kaplan EB. Not our kind of girl: Unravelling the myths of black teenage motherhood. Berkeley: University of California; 1997.
20. Sa-ngiamsak P. (2016). The life experiences of unmarried teenage mothers in Thailand [dissertation]. Brisbane: The University of Queensland; 2016. 225 p.
21. DeVito J. How adolescent mothers feel about becoming a parent. *J Perinat Educ* 2010; 19(2): 25-34.
22. Kruachai S, Thammasat P, Tunwattanapong M. Lived experiences of unplanned teenage mothers: A phenomenological study in Ubon Ratchathani province. Paper presented at: the 8 th KU- KPS Conferences. Proceeding of the 8 th KU- KPS Conferences; 2011 Dec 8-9; Kasetsart University, Kamphaengsaen Campus.
23. Pogoy AM, Verzosa R, Coming NS, Agustino RG. (2014). Lived experiences of early pregnancy among teenagers: A phenomenological study. *European Sci J* 2014; 10(2): 157-69.
24. Thitimapong B, Keawpimon P, Kritcharoen S, et al. Maternal-Infant Attachment and Postpartum Adaptation to Motherhood of the First-Time Adolescent Mothers. *Songkla Med J* 2010; 28(4): 179-90. Thai.
25. Darvill R, Skirton H, Farrand P. Psychological factors that impact on women's experiences of first-time motherhood: A qualitative study of the transition. *J Midwifery* 2010; 26(3): 357-66.
26. Ngai FW, Chan SW, Holroyd E. Chinese primiparous women's experiences of early motherhood: Factors affecting maternal role competence. *J Clin Nurs* 2011; 20(9-10): 1481-89.
27. Modesto OP. The lived experiences of adolescent mothers who graduated from an alternative school [dissertation]. Minnesota: Walden University; 2013. 226 p.